
TANYAKÖZPONTOK HÓDMEZŐVÁSÁRHELY VONZÁSÁBAN

Gálné Horváth Ildikó

SMALL RURAL VILLAGES IN THE NEARBY AREAS OF HÓDMEZŐVÁSÁRHELY

In 1948 the central government finally decided on the farms should be abolished, the inhabitants must be moved into bigger settlements. The process of implementing was organized by the Council of Farms in January 1949.

It happened in the town Hódmezővásárhely as well. Place of prospective farm villages were marked off 7-10 km far from the town. Farm villages are so called small settlements located in neighbourhood of towns, where inhabitants of farms have been moved because their farms had been tearing down. Their structure is a uniform approach, based on the survey was preceded. The majority of studies have found about the Hódmezővásárhely Archives collection.

All five farms around the city center designed (Batida, Erzsébet, Kútvölgy, Rárós and Szikáncs). Of these, four (Batida, Erzsébet, Kútvölgy and Szikáncs) were built. Inhabitants of them worked in cooperative farms and state farms until the political system changes when the large agricultural farms were broken up and transformed.

Today, their fate is a turning point. Their population aged and the youth of the surrounding towns (Hódmezővásárhely, Makó, perhaps Szeged) looking for work, their schools, were closed kindergartens; medical care, for official dealings are possible only in the cities. Those who can, move to a nearby town, especially to where the jobs are, or the relationship of living. You can find number of houses, lands for sale in these settlements.

Their role is primarily in terms of residence as a function of place of residence and work together for the past 20 years, three-dimensional appearance ceased.

What will happen to them? Disappear or later they will fill the role of South Plains settlement system?

BEVEZETÉS

Hódmezővásárhely a Dél- Alföld egykori mezővárosa, 1990 óta megyei jogú város mely kiterjedt tanyavilággal rendelkezik a török hódoltságot követően. 1873-ban kapott törvényhatóságú jogot, ebben az időszakban az Alföld „második legnagyobb városa volt” Szeged után lakosságát alapján. Erdei Ferenc szerint a város fejlett tár-

sadalma arra a szántóföldi kultúrára épült, amelyet a városhoz tartozó tanyákon hoztak létre az ott élő lakosok, valójában ennek köszönhető különleges helyét és szerepét az alföldi mezővárosok sorában (ERDEI F. 1976).

Az 1945 utáni földosztás, majd az ezt követő kollektívizálás az egykori hagyományos, virágzó vásárhelyi paraszti kultúrát teljesen átalakította. A kezdeti lendületet, mely során az újonnan földhöz jutott parasztság a saját földjét művelhette, kettétörte a központi hatalom elképzelése, miszerint a tanyákat fel kell számolni, lakóit pedig központilag kijelölt tanyaközségekbe kell tömöríteni. Az első ötéves tervben összesen 250 új tanyaközpontot akartak felépíteni az Alföldön. Néhány ezek közül fejlődésnek is indult, mint például a Szeged melletti Mórahalom, Üllés, Bordány stb. A Szeged körüli „községesítési törekvések sikerét bizonyítja, hogy a szegedi földön kijelölt tanyaközpontok mindegyike életképes faluvá formálódott (DURÓ A. 1990).

Hódmezővásárhelyen négy ilyen – ma külterületi településnek nevezett – tanyaközpont épült fel 2-3 év alatt, amelyet a korabeli katonai térképek felvételei is bizonyítanak. Ellentétben a Szeged környéki központokkal, közülük egyik sem fejlődött tovább olyan jellegű faluvá vagy községgé, mint a Szeged környékiek.

Létjogosultságukat többen megkérdőjelezték az elmúlt évtizedekben, sorsuk alakulását tekintve úgy tűnik, azok véleményét támasztja alá, akik elleneztek felépítésüket.

A magyarországi vidéki városok szuburbanizációs folyamatának vizsgálata során sem említik a Vásárhely környéki, napjainkban már külterületi településként említett régi tanyaközpontokat. Ezekben a panellakásokból kitelepülni szándékozó népesség nem vásárolt telket, házat. Nem figyelhető meg az a kiáramlás, mint a Szeged környéki falvakba, kistelepülésekbe. Kérdés, miféle jövő vár rájuk, elnéptelenednek, vagy van esélyük a fejlődésre.

1. A TANYAKÖZPONT, TANYAKÖZSÉG FOGALMA

A Magyar Értelmező Kéziszótár szerint a tanyaközpont „Az a hely, ahol a környező tanyák lakosai részére közintézmények létesültek.” A néprajzi lexikon szerint a tanyaközpont olyan épületcsoport, amely tanyás terület központi fekvésű helyén kialakult kulturális, kereskedelmi, igazgatási és társadalmi centrum. Általában forgalmas utak, vagy viszonylag kedvező, könnyen megközelíthető helyen álló épületegyüttes, melyhez a főútról bekötőút vezet. Jellemző épületei az iskola, kocsmá, bolt, igazgatási épület, templom, iparosműhely, később építettek kultúrházat, egészségházat. Az Alföldön – Hódmezővásárhelyen és környékén is – már a 19. század második felétől megtalálhatók, elsősorban azokon a helyeken ahol a lakosság egész évben kinn élt a tanyán, távol az anyavárostól vagy falutól. Elsősorban a tanyán élő lakosság igényelte létrejöttüket annak érdekében, hogy hivatalos ügyeik intézése miatt ne kelljen egész napot eltölteni a városban a mezőgazdasági munkák idején.

A tanyaközség az értelmező szótárban nem található definíció, a néprajzi lexikon szerint egyfelől olyan közigazgatási egység, ahol a lakosság többsége szórványtanyákon él, a külvilággal alig érintkezik, az anyavároshoz alig kötődik. A központban – amely egyben a társadalmi élet színtere – épült fel a közigazgatási hivatal, iskola, templom, kocsmá, bolt, gyakran piacteret is kialakítottak. Másfelől a néprajzi lexikon ebbe a típusba sorolja a tanyás városok közelében az 1950-es évek elején a központi hatalom által létrehozott szocialista falvakat, mely során a tanyai lakosság zárt településbe költöztetése valamint a tanyák felszámolása volt a cél. Mindez elsősorban a mezőgazdaság kollektivizálása, a földek egy tagban történő megművelése végett történt.

Hódmezővásárhely határában, a várostól általában 7 km-re, de 15 km-nél nem távolabb, jelölték ki azokat a területeket, amelyek a majdani szocialista falu központjaivá váltak. Azonban fontos az a tény, hogy a tanyaközpontok kialakítását már 19. században a lakosság igényelte, ezzel ellentétben a tanyaközségek többségét a központi hatalom akaratából, a lakosság gyakori ellenkezése mellett alakították ki. A rendszerváltozást követően a Hódmezővásárhely Megyei Jogú Városhoz tartozó tanyaközségeket külterületi településeknek nevezzük.

2. ELŐZMÉNYEK

Már a kiegyezés után felmerült az igény a tanyai lakosság részéről, hogy hivatalos ügyeik intézése végett ne kelljen a városba utazni és egy teljes napot elvesztegetni, hanem kihelyezett közigazgatási egységek felállításával ezeket helyben tudják rendezni. Két helyen érte el célját a lakosság Vásárhelykutas, a mai Székkutas, amely a Szeged–Békéscsaba vasútvonal mentén fekszik, illetve Pusztaközpont, amely a mai Kardoskúttól 4-5 km-re fekszik, és csak földúton volt elérhető. 1892 májusától a két kirendeltség megkezdte működését. Ez azt jelentette, hogy az e célra bérelt tanyán hetenként egy-két napot töltött a városi tisztviselő, orvos, állatorvos. A közigazgatás feladatait ellátó hivatal Pusztára történő telepítését hamarosan a csendőrségi szolgálat követte, biztosítva ezzel a rendfenntartást.

Székkutas vasútállomásának köszönheti, hogy centrum szerepét felismerve 1914-ben vasútállomása körül 26 házhelyet parcelláztak és munkásházakat építettek. Kutast már ekkor tanyai központként tartották számon (NAGY GY. 1975).

Az Orosháza–Mezőhegyes közti vasútvonal 1893-ban történt megnyitását követően Kardoskúton vasútállomást létesítettek, ahol sertés- és marharakodót építettek, így Pusztaközpont felől az állatokat ide szállították (NAGY GY. 1975).

A két pusztai központ az első világháborúig állt fenn, majd a város létszámhiányra hivatkozva megszüntette. A Pusztaközpont tanyáinak lakosai nem hagyták korábbi vívmányaikat elveszni, így mindent megtettek azért, hogy a közigazgatási hivatalok újból megjelenjenek.

Ebben segítségükre voltak a kor társadalmi-gazdasági reformjai, melyek a tanya-kérdés megoldását is sürgették, többek között a külterületek közigazgatási ellátását. Meg kell említeni Czettler Jenő, Erdei Ferenc, Gesztelyi Nagy László, Benisch Artúr munkáit, amelyekben párhuzamosan jelenik meg a tanyai lakosság nehéz sorsa, a tanyák mezőgazdasági termelésben betöltött jelentős szerepe, emellett javaslatot tesznek, arra hogyan lehetne a tanyán élők mindennapjait könnyebbé tenni. (GESZTELYI NAGY L. 1932, BENISCH A. 1934) Általános vélemény az, hogy az anyaváros a befolyt adókból támogassa a szőrványokat, Benisch Artúr a tanyák községesítésében látja a megoldást, Czettler Jenő pedig olyan tanyaközpontok létrehozásáról ír a Magyar Gazdaszövetség kiadványában 1913-ban, amelyek vasúti megálló közelében jönnének létre és ahol kiemelt szerepet kapnának a tanyai iskolák és a sokoldalú képzésben részesített tanyai tanítók, akik valóban a „lámpás” szerepét kellene, betöltsék a tanyavilág életében (CZETTLER J. 1913).

1921 szeptemberében felállították újra Kutason és Pusztaközponton a külterületi közigazgatási központokat, ehhez hasonló központot kapott Mártély is. A város szegényes költségvetését azonban jól érzékeli, hogy az alacsonyabb beosztású tisztviselők látták el a feladatot, munkájukat pedig szerény díjazás fejében a tanyai tanítók segítették.

A TANYAKÖZPONTOK KIJELÖLÉSE

Az 1945-ben lezajlott földosztást követően az Alföldön 50 ezer új tanya épült, melyek több problémát vontak maguk után. Közigazgatási, szociális, urbanisztikai kérdések sorozata várt megoldásra (BELÉNYI GY. 1996). 1948-ban a központi hatalom a tanyák községesítése mellett döntött, amely azt jelentette, „hogy a tanyát, mint településtípust meg kell szüntetni, lakóikat újonnan kialakítandó falvakba (tanyaközpontokba) kell költöztetni” (BELÉNYI GY. 1996 p. 97.), a folyamat végrehajtásához pedig létrehozták a Tanyai Tanácsot, melynek elnöke Erdei Ferenc lett, „Rákosi Mátyás személyes pressziójára”.

A folyamatot a mezőgazdaság kollektivizálása, a földek állami tulajdonba vétele is sürgette. A téészesítések folyamán nemcsak a földek kerültek állami tulajdonba, hanem a parasztgazdák, földtulajdonosok igavonó állatai, eszközei is a téészekhez jutottak.

A tanyák községesítését megelőzte a Tanyai Tanács munkatársai által végzett felmérés, annak érdekében, hol érdemes kijelölni a központokat. Bár egyes radikális nézetek szerint ez a folyamat csupán attól függ, hogy a határban hová szúrják le a jelölőkarókat (GÁL L. 2004).

A Hódmezővásárhely környéki földek jó minősége kiválóan alkalmas szántóföldi és kapás növények termesztésére, melyek során az egy tagban történő művelés a leg-gazdaságosabb. A tanyák épületei ezt akadályozták, így a lakosság zárt településbe tör-

tendő költöztetése ezzel együtt pedig a tanyák felszámolása egyre sürgetőbbé vált a helyi termelőszövetkezetek számára.

Hódmezővásárhely környéki tanyavilágban is végeztek felmérést annak érdekében, hol jelöljék ki a tanyaközpontokat. Azt is felmérték, melyek azok a leendő települések, amelyeket községgé érdemes fejleszteni. A helyi levéltári anyagban található szigorúan bizalmas jelzéssel ellátott adatok, elemzések alapján a tanyaközpontok számára alkalmas leendő települések nagyjából azonos távolságban vették volna körül a várost minden oldalról. A felméréseket Hódmezővásárhely környékén azokban az egykori tanyás térségekben végezték, amelyek a török hódoltság előtti időkben lakottak voltak. A város körül több kisebb- nagyobb település alakult ki és semmisült meg az évszázadok alatt. Később a tanyák kialakulásával ezek a térségek benépesültek, hol sűrűbben, hol ritkábban töltötték ki a vásárhelyi határt. A felmérésekben szinte minden régi település szerepel a levéltári adatok szerint (CSMLHL¹). Köztük megtalálhatjuk Székkutas és Mártélyt is; az előbbi mezőgazdasági mintaközséggé akarták fejleszteni. Nem szerepelt viszont a felmérésben az egykori Pusztaközpont, valószínű oka a terület alacsony népessége, fejlődésben való visszamaradottsága, esetleg még Orosházához való közelsége lehetett. A felmért települések voltak: Kútvölgy, Szikáncs, Erzsébet, Rárós, Batida, Kopáncs, Vajhát, Mártély, Székkutas és a hozzátartozó Öthalom. Azonban az eredeti elképzelések szerint csak a város keleti oldalán akartak felépíteni tanyaközpontokat. Érdekes, hogy a Szeged és Hódmezővásárhely között elhelyezkedő Kopáncs és Vajhát nem szerepelt az elképzelésekben, noha mind infrastrukturálisan, mind a lakosság összetételében megfelelt volna egy leendő tanyaközpont kritériumainak. Kérdés, hogy kijelölésüket mennyire befolyásolta földrajzi fekvésük, hiszen mindkettő a Szegedre vezető 47-es főút mellett helyezkedik el. Kopáncson pedig a Szeged-Békéscsaba vasútvonalnak vasútállomása is van.

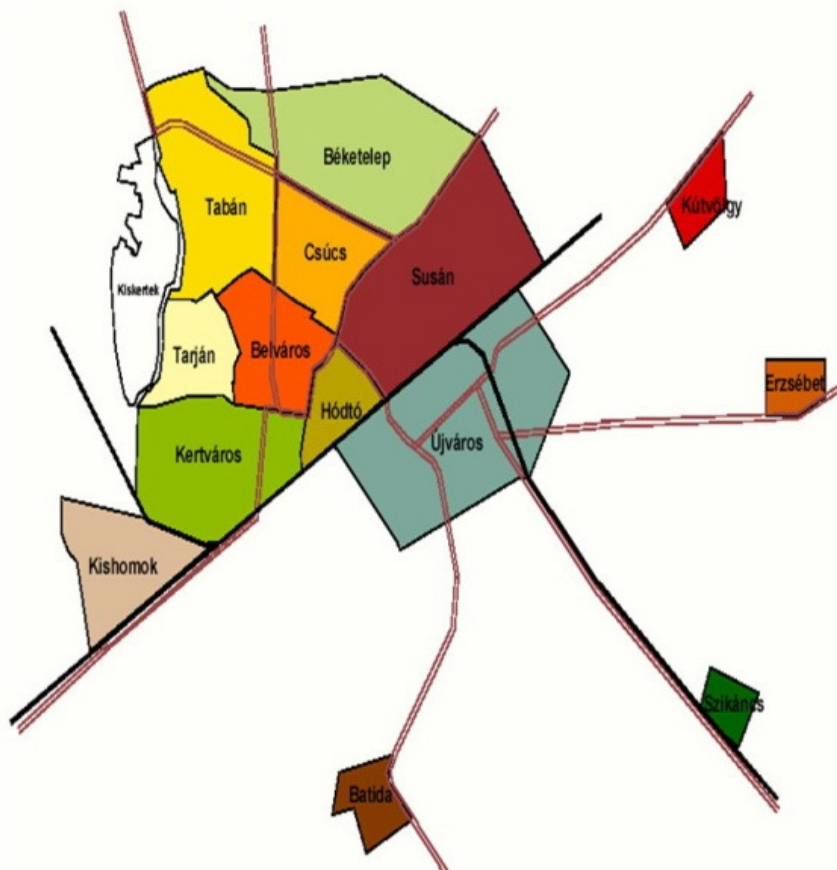
Fontos megjegyezni, hogy Vajháton az Állami Tangazdaság szarvasmarhatelepet hozott létre, mely mai jogutódja a Hód-Mezőgazda Zrt. tulajdonában, napjainkban is üzemel.

A felméréseket követően öt tanyaközpontot terveztek felépíteni a város körül, 7-10 km távolságban, melyek: Batida, Erzsébet, Kútvölgy, Rárós és Szikáncs; Rárós kivételével mind felépült, ahol elkezdték a központi épületek építését, majd félbehagyták, okára nem találtak még magyarázatot. A leggyakoribb feltételezés szerint, nem volt érdeklődés a lakosság részéről, Szentí Tíbor szóbeli közlése alapján „az emberek egyszerűen nem költöztek oda (SZENTI T. 2011).

1 Csongrád Megyei Levéltár Hódmezővásárhely

Az 1950-ben készült katonai térképfelvételen még nincs feltüntetve egyik tanya-
központ sem, az ezt követő évek során kiadott katonai térképek mindegyikén látható
a négy kistelepülés. A felépült tanyaközségeket az 1. ábrán láthatjuk.

1. ábra: Hódmezővásárhely városrészei és a felépült tanyaközpontok
Figure 1 Districts of Hódmezővásárhely and farm villages

Forrás/Source: BÖLCSEFÖLDI E. szerk. 2005

Alaprajzukat tekintve alig térnek el egymástól, a főtéren található a közintézmé-
nyek, melyet körbevettek a lakóházak utcái (2. és 3. ábra). Lakóik túlnyomórészt az
egykori magántulajdonban lévő földeken létrejött termelősövetkezetben dolgoztak.

2. ábra: Szikáncs és Batida átnézeti vázlatja 1950-ben
 Figure 2 Draft plans of Szikáncs and Batida in 1950

Forrás/Source: CSMLHL,1950.

3. ábra: Szikáncs és Batida térképe napjainkban
 Figure 3 Maps of Szikáncs and Batida nowadays

Forrás/Source: Freytag&Berndt, 2010.

A levéltári adatok alapján 1960-ra elkészült Hódmezővásárhely külterületének területrendezési terve, a terveket tanulmányozva átgondolt, jól szerkesztett kistelepülé-

sek képe tárul elénk (CSMLHL). De a mezőgazdasági munkaerő iparba történő áramlása itt is megindult és a Hódmezővásárhely környéki tanyavilágból egyre többen kerestek munkát a városi üzemekben, gyárakban. Eleinte bejártak a városba dolgozni, délután és hétvégén pedig a háztáji földjeiket művelték, inkább saját ellátásra, csak másodlagosan termeltek piacra, ezen kívül kereset kiegészítésként sertést hizlaltak.

A kistelepülések mindegyikében volt jól felszerelt óvoda, iskola, színes programokat szervező és lebonyolító népművelő a kultúrházban. Gyermeküket a város középiskoláiba járatják, többségük már nem tért vissza a szülői házba. A városban vállaltak munkát, majd ott települtek le, alapítottak családot. Sokan tanultak tovább a felsőoktatásban, akik többsége még távolabb költözött a szülői háztól, a fővárosba vagy az ország más területére.

A rendszerváltozást követően az egykori tanyaközségek népessége tovább csökkent, egyre több lett az idős. A helyi termelőszövetkezeten kívül nem volt más helybeli munkalehetőség, az 1990-es években pedig ezek többsége átalakult, vagy jogutód nélkül megszűnt, így a munkaképes lakosság még inkább a közeli városokban igyekezett munkát találni. A fiatalok többsége pedig nemcsak munkához, de lakáshoz is ott szeretett volna jutni. A népesség elöregedése napjainkban tovább fokozódik, a helyi óvodákat, iskolákat bezárják, a gyerekeket iskolabusz szállítja a hódmezővásárhelyi iskolákba, óvodákba. Várhatóan ezek a diákok tanulmányaik befejezésével már nem fognak visszatérni, véglegesen letelepedni ezekben a külterületi településeken. Az elvándorlás elsődleges oka a munkahely és a szolgáltatások hiánya. 2008-ban a Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzat Mezei Őrszolgálat és Külterületi Koordinációs Központ által készített felmérési adatok szerint a tanyaközpontokban rendelkezésre álló szolgáltatásokat az 1. táblázat mutatja.

1. táblázat: A szolgáltatások alakulása a külterületi településeken (2008)
Table 1 Trends of services in farm villages (2008)

Életminőség	Batida	Erzsébet	Kútvölgy	Szikáncs
Faluház	X	X	X	X
Teleház	X	-	-	-
Könyvtár	X	X	X	X
e-pont	X	X	X	X
Közétkeztetés	X	X	X	X
Ifjúsági intézmények	-	-	-	-
Önkormányzati ügyintézés	X	X	X	X
Irodai szolgáltatás	X	X	X	X
Ipari park	-	-	-	-
Postai szolgálat	mozgó	mozgó	mozgó	állandó
Egészségügyi ellátás	X	-	-	X
Szociális ellátás	X	X	X	X
Falugondnok	X	X	X	-
Bölcsőde	-	-	-	-
Óvodai férőhely (db)	15	15	15	25
Óvodai kihasználtság (db)	11	9	6	18

Forrás/Source: Mezei Őrszolgálat és Külterületi Koordinációs Központ 2008

SZUBURBANIZÁCIÓ HÓDMEZŐVÁSÁRHELY TÉRSÉGÉBEN?

Az 1980-as években, hazánkban is lezajló szuburbanizációs folyamatok a vidéki városokban is megjelentek, ha nem is teljes egészében, de bizonyos szakaszai Hódmezővásárhely környékén is megfigyelhetők (BAJMÓCY P. 2001.). A város és vonzáskörzete szempontjából lényeges kérdés, hogyan hatott maga a szuburbanizációs folyamat ezekre a tanyaközségekre. A lakosság előregedése és az elvándorlás következtében kialakult olcsó telekárak még vonzóvá is válhattak volna a kiköltözés szempontjából, azonban külterületi települések népességszáma nem emelkedett az 1990-es években. Egyértelmű szuburbiumként a város déli részén elhelyezkedő Kishomok említhető meg, amely viszont sohasem volt tanyaközpont.

A Hódmezővásárhely-Szeged közötti 47-es főút két oldalán elterülő Kishomok egykori tanyáinak sorsa eltérően alakult a tanyaközpontokhoz képest. Mivel a terület – természeti adottságainál fogva – nem lehetett nagyüzemi módon művelni, ezért az 1960-es években felparcellázták, zártkertekké alakították.

A tanyák körül így kialakult kertekben az egykori tulajdonosok eleinte szőlőt, gyümölcsöt termeltek. Az 1970-es években egyre többet alakítottak át pihenőkertté; apró szerszamos kamrák, majd hétvégi házak épültek rajtuk.

Az 1980-as években a decentralizáció következtében megindult a lakosság kiáramlása e területre, melynek következményeként megjelentek az első állandó lakosok Kishomok zártkertjeiben. A kiáramlás elsősorban szociális okokkal magyarázható. Az elmúlt 20 évben a terület infrastruktúrája a város egyes részeihez viszonyítva Kishomokon fejlődött a leglátványosabban, napjainkra önálló városrészé alakult az ottani tanyavilág.

Összevetve a külterületi települések (tanyaközpontok), népességével látható, a lakosság szám magasabb, a családok száma több (2. táblázat).

2. táblázat: Külterületi települések lakossága
Table 2 Inhabitants living in farm villages

Település	Népesség (fő)	Háztartás (db)	Családok száma (db)
Szikáncs	595	215	172
Erzsébet	178	57	43
Kútvölgy	170	71	41
Batida	238	89	68
Kishomok	464	180	133
Város összesen	49382	18752	13661

Forrás: KSH 2005

A kistelepüléseknek átkeresztelt egykori tanyaközpontokban nem figyelhetők meg egyértelműen a decentralizáció elemei. Hódmezővásárhelytől ugyan nincsenek nagy távolságra, mindössze 7-10 km-re, viszont a környező nagyobb városoktól (Szeged,

Szentes, Makó) távol fekszenek. Kivétel ezek közül Batida, amely a Hódmezővásárhely-Makó közti 43-as főút mentén helyezkedik el. Itt az utóbbi években megfigyelhető a népesség számának minimális emelkedése. Többen vettek házat, telket és költöztek ki Hódmezővásárhelyről főként értelmiségi családok. Okai részben az olcsó telekárakkal magyarázhatók, illetve a nemrég megépült M43-as autópálya felvezető szakasza közel fekszik Batidához, így ezen keresztül a nagyváros, Szeged könnyen és gyorsan elérhető úgy, hogy nem kell sem Hódmezővásárhelyen, sem pedig Makón keresztül utazni.

ÖSSZEFOGLALÁS

A Hódmezővásárhely környéki külterületi települések, egykori tanyaközpontok sorsa eltér a Szeged környéki tanyaközségekéétől. Míg utóbbiak fejlődtek, esetleg városi rangot (pl. Mórahalom) vívtak ki maguknak, a Vásárhely környékiek fejlődése megrekedt a tanyaközség, külterületi település szintjén. Fontos megjegyezni, hogy a négy Vásárhely környéki tanyaközség elsősorban adminisztratív úton jött létre, ezzel szemben az egykori Kutaspusztá, ma Székkutas és Mártély községek ősi közigazgatási központjait az ott elhelyezkedő tanya lakossága hívta életre. Kishomok, mint a város legújabb városrésze szintén lakossági igényeknek köszönheti létét. A négy külterületi kistépülés esetében hiányzott ez a társadalmi összefogás, támogatottság.

Feltétlenül meg kell jegyeznünk, hogy a tanyaközpontok kertes jellegű települések képeire formálódtak, ezeket a helyeket speciális gazdasági és társadalmi tényezők tartották fenn. Az ember igyekszik alakítani a vidéket, a vidék meg az embert. A tanyaközpontok sajátos helyet foglalnak el a városok és a meglévő tanya között. A városi ház, lakás a mindennapi élet színtere, otthont ad a benne élőknek. Azok a városiak, akik rendelkeznek tanyával, azok számára a tanya hétvégi egyéni szabadidő eltöltésére alkalmas családi pihenőhely vagy gazdasági tevékenységük színtere. A tanyaközpontok ezzel ellentétben lakást nyújtanak az embereknek, viszont itt a városiak nem vásárolnak pihenőház céllal ingatlant.

Mivel az iskolákat, óvodákat bezárták, így a fiatalabb generáció számára már nincs az a fajta kötődés a lakóhelyhez, amely nagyszülei esetében még jellemző volt. Így jövőjük, fennmaradásuk kérdésére nehéz pozitív választ adni.

IRODALOM

- BAJMÓCY P. (2001): A szuburbanizáció motivációi Magyarországon. Földrajzi konferencia. Szeged.
- BELÉNYI GY. (1996): Az alföldi városok és a településpolitika (1945-1963). In: Blazovich L. (szerk.): Dél-Alföldi évszázadok. Szeged

- BENISCH A. (1934): A tanyai közigazgatás területi rendezése. In: Alsó L. – Benisch A. – Martonffy K. (szerk.): A tanyai közigazgatás rendezése. Budapest. pp. 34–67.
- BÖLCSFÖLDI E. (szerk.) (2005): A nagyvárosok belső tagozódása. Hódmezővásárhely.
- CZETTLER J. (1913): Tanyai település és tanyai központok. A Magyar Gazdaszövetség kiadványa. Budapest. pp. 1–14.
- Csongrád Megyei Levéltár Hódmezővásárhelyi Levéltára (CSMLHL)
- DURÓ A. (1990): A tanya és a zárt települések kapcsolata – társadalomföldrajzi megközelítésben. *Tér és Társadalom* 4. pp. 63–80.
- FREYTAG & BERNDT (2010): Hódmezővásárhely várostérkép melléktérképei. GESZTELYI NAGY L.: A tanyavilág és népe. *Nyugat*, 1932.21. szám
- HAJDÚ Z. (1990): A tanyai tanács története (A „szocialista tanyapolitika” alapvetése és a tanya-kérdés megoldásának radikális, voluntarisztikus kísérlete. 1949–1954. *Tér és Társadalom* 4. pp. 105–123.
- JUHÁSZ J. –SZÓKE I. – O. NAGY G. (1980): Magyar értelmező kéziszótár II. kötet. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Magyar Néprajzi Lexikon. <http://mek.niif.hu/02100/02115/html/5-402.html>
- NAGY GY. (1975): Paraszttétel a Vásárhelyi-pusztán. Békéscsaba. pp. 49–70.
- NÉMETH F. (2003): Időmetszetek egy tanyaközpont életéből. <http://szochalo.hu/cikkek/3277>
- SZABÓ F. (1975): A Puszta és a közigazgatás. Kardoskút és Székkutas községgé fejlődése. In: Nagy Gy.: Paraszttétel a Vásárhelyi-pusztán. Békéscsaba. pp. 17–100.
- SZ.N. (2008): Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzat Mezei Őrszolgálat és Külsőterületi Koordinációs Központ adatai.
- TIMÁR J. (1993): Az alföldi szuburbanizáció néhány sajátossága. *Alföldi Tanulmányok* XV. pp. 217–232.